

Penerapan Nilai Falsafah dalam Rekaan Seni Bina Rumah Melayu Anjung Layar Sari, Kampung Spaoh Betong, Sarawak

(Application of Philosophical Values in the Architectural Design of Anjung Layar Sari Malay House, Kampung Spaoh Betong, Sarawak)

Shaik Azahar Shaik Hussain¹, Wan Noorazlen Abd Halim^{2*}

¹Program Seni Liberal, Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif, Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS), Jln Datuk Mohammad Musa, 94300, Kota Samarahan, Sarawak, Malaysia.

Email: shazahar@unimas.my

²Program Seni Liberal, Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif, Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS), Jln Datuk Mohammad Musa, 94300, Kota Samarahan, Sarawak, Malaysia.

Email: azlenhalim@gmail.com

CORRESPONDING AUTHOR (*):

Wan Noorazlen Abd Halim
(azlenhalim@gmail.com)

KATA KUNCI:

Rumah Melayu
Seni Bina
Nilai Falsafah Islam

KEYWORDS:

Malay House
Architecture
Islamic Philosophical Values

CITATION:

Shaik Azahar Shaik Hussain & Wan Noorazlen Abd Halim. (2022). Penerapan Nilai Falsafah dalam Rekaan Seni Bina Rumah Melayu Anjung Layar Sari, Kampung Spaoh Betong, Sarawak. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, 7(3), e001341.

ABSTRAK

Artikel ini memfokuskan penerapan nilai falsafah dalam rekaan seni bina rumah Melayu Anjung Layar Sari (RMALS) di Kampung Spaoh Betong Sarawak. Bagi masyarakat Melayu yang sinonim dengan Islam, rumah adalah harta, tempat berteduh dan tempat tinggal. Sebab itu ia dibina dengan mengutamakan keselesaan, keselamatan dan kesenian, melambangkan keunikan rumah Melayu. Reka bentuk seni bina rumah Melayu banyak memanfaatkan unsur semula jadi dan berteraskan falsafah ideologi masyarakat Melayu. Rumah Melayu umumnya menepati konsep "rumah" sejagat kerana pembinaannya secara relatifnya lebih kekal. Unsur-unsur yang menentukan kemelayuan sesebuah rumah tradisional dapat dilihat pada ciri-ciri seni binanya Motif berbentuk flora, fauna, dan kaligrafi paling banyak sekali digunakan berbanding motif-motif yang lain sekaligus digunakan sebagai penanda aras identiti seni bina rumah Melayu. Data diperoleh melalui temu bual bersama informan iaitu pemilik RMALS ini sendiri. Analisis data menjelaskan keunikan bangunan rumah Melayu ini melalui pelbagai aspek seni bina kekisi cucur atap, tangga, landskap, loteng dan kayu berpasak serta penggunaan motif flora, fauna dan ayat kaligrafi yang digunakan seperti motif itik pulang petang, motif pucuk rebung dan motif batik tradisional Indonesia mempunyai penerapan nilai falsafah dan membawa makna yang tersendiri.

ABSTRACT

This article focuses on the application of philosophical values in the architectural design of the Malay house Anjung Layar Sari (RMALS) in Kampung Spaoh Betong Sarawak. For the Malay community, which is synonymous with Islam, the house is property, shelter and residence.

That is why it was built with a priority on comfort, safety and art, symbolizing the uniqueness of the Malay house. The architectural design of Malay houses makes a lot of use of natural elements and is based on the ideological philosophy of the Malay community. Malay houses generally conform to the concept of a universal "house" because their construction is relatively more permanent. The elements that determine the Malayness of a traditional house can be seen in its architectural features. Motifs in the form of flora, fauna, and calligraphy are used the most compared to other motifs and are used as a benchmark for Malay house architectural identity. Data were obtained through interviews with informants, the owners of RMALS themselves. Data analysis explains the uniqueness of this Malay house building through various architectural aspects of the roof lattice, stairs, landscape, attic and wooden pegs as well as the use of flora, fauna and calligraphic motifs used such as duck motif, bamboo shoot motif and traditional Indonesian batik motif. has the application of philosophical values and carries its own meaning.

Sumbangan/Keaslian: Kajian ini menghasilkan teori baru iaitu teori ukiran kayu rumah Melayu yang terdiri dari falsafah, makna dan fungsi. Penyelidikan ini juga penting terhadap masyarakat kini terutamanya masyarakat Melayu agar mereka mengambil peluang terhadap penyelidikan yang dijalankan ini dan sedikit sebanyak dapat menyedarkan mereka bahawa pentingnya pengetahuan tentang warisan turun temurun yang ditinggalkan untuk generasi akan datang.

1. Pengenalan

Setiap negara mengandungi kaum, budaya dan memiliki warisan tradisi yang tersendiri dan ia boleh dilihat dalam kehidupan seharian. Tempat tinggal atau rumah dibina untuk memenuhi keperluan hidup manusia. Iaitu, dibina untuk mengelakkan panas, hujan, dan untuk mengelakkan gangguan daripada hidupan liar. Merujuk Teori Hierarki Keperluan Maslow, keperluan yang pertama ialah fisiologikal iaitu tempat perlindungan adalah keperluan yang terpenting dalam kehidupan manusia selepas makanan dan pakaian (Masri, Ahmad & Rani, 2018).

Plato (427-347 SM), menyatakan bahawa falsafah adalah pengetahuan mengenai segala kewujudan sementara. Aristotle (384-322 SM), pula menyatakan nilai falsafah adalah usaha, aqiyah menyelidik sebab dan segala perkara asas. Ahli falsafah Islam, Al-Farabi (870-950M) juga berkata: "Falsafah adalah ilmu pengetahuan tentang alam yang wujud bertujuan menyelidik hakikat yang sebenarnya (Zakaria & Long, 2013).

Hanafiah (1996), menyatakan agama Islam menjadi titik tolak, penentu dan dasar seni budaya dalam Islam. Kesenian dan kebudayaan mempunyai nilai falsafah Islam yang tersendiri. Falsafah Islam serasi dengan kehidupan dan jiwa orang Melayu. Nilai Islam diterima dan diserap dalam kehidupan orang Melayu seperti penerimaan dan penyerapan dalam bidang seni bina, seni khat dan seni ukiran yang mempunyai falsafah Islam. Islam tidak melarang seni keindahan dan kecantikan tetapi dasar seninya haruslah tidak bercanggah dengan akhlak dan syariat Islam. Bahan yang digunakan untuk pembinaan rumah tradisional Melayu adalah berasaskan kayu pada waktu itu,

dan kini banyak rumah Melayu menggunakan simen serta batu bata, namun unsur-unsur kesenian Islam tetap terpelihara.

[Ahmad dan Mujani \(2013\)](#), menghuraikan bahawa seni bina boleh dibahagikan kepada dua iaitu seni dan bina. Seni ialah perkataan Latin yang memberi tumpuan kepada kerja tangan atau ukiran. Perkataan bina pula ialah ilmu merancang, membentuk dan membina bangunan seni.

Rumah Melayu tradisional merupakan sebahagian daripada warisan seni bina Melayu yang tidak ternilai, direka bentuk dan dibina untuk mempamerkan kemahiran dan kreativiti orang Melayu dalam bidang seni bina. Reka bentuk menunjukkan kebijaksanaan dalam penggunaan dan keluasan ruang mengikut keperluan semasa dan menggunakan bahan semula jadi ruang jadi dari rumah tradisional Melayu, melambangkan cara hidup dan keterbukaan orang Melayu sendiri.

Penerapan nilai falsafah dalam reka bentuk seni bina adalah berkaitan dengan unsur alam semula jadi, kreativiti dan pemikiran masyarakat Melayu. Masyarakat Melayu terkenal dengan kemahiran berfikir berdasarkan logik dan akal. Dengan kata lain, masyarakat Melayu dapat dikenali melalui falsafah dan budaya hidup ini melalui gaya hidup Melayu yang erat kaitannya dengan alam semesta.

2. Ciri-Ciri Seni Bina Rumah Melayu Anjung Layar Sari

Encik Ali Baba Narani adalah pemilik RMALS menyatakan sebelum membina rumah Melayu ini, beliau menjelajah ke seluruh negara antaranya ialah Melaka, Negeri Sembilan, Pahang, serta Kalimantan Barat Indonesia bagi mendapatkan ilham membina rumah mengikut kehendak dan cita rasa. Rekaan seni bina Rumah Melayu Melaka menjadi inspirasi terhadap binaan RMALS ini. Rumah ini siap dibina pada tahun 2008. Hampir keseluruhan bahan binaan yang digunakan pada rumah ini merupakan kayu. Kayu merupakan bahan binaan yang tidak menyerap haba seperti konkrit, maka memberikan keselesaan suhu dalaman rumah ini.

[Rajah 1](#) menunjukkan rumah Melayu yang dikaji mempunyai nama khas iaitu Anjung Layar Sari yang mempunyai identiti tersendiri. RMALS merupakan lambang warisan Melayu yang unik. Anjung membawa erti tempat beristirahat. Definisi Layar pula adalah pertemuan dua sungai iaitu sungai Batang Layar dan sungai Saribas di kawasan kampung Spaoh Sarawak. Manakala, menurut bahasa Indonesia Sari bermaksud kerahmatan dan kebaikan. Oleh demikian, terciptalah nama khas untuk rumah Melayu tersebut iaitu Anjung Layar Sari yang terinspirasi oleh pemilik rumah tersebut.

Perkara utama yang perlu dilakukan sebelum membina atau mendirikan rumah ialah mengadakan musyawarah melibatkan ahli keluarga, masyarakat sekeliling dan tukang yang akan membina rumah tersebut. Musyawarah atau perbincangan yang biasanya membincangkan reka bentuk yang akan dibina, tujuannya, bahan yang diperlukan, jenis kayu yang akan digunakan, bila pembinaan akan dimulakan. Di samping itu, dalam musyawarah itu juga pilihan motif yang akan digunakan dan nilai falsafah di sebaliknya berkenaan. seseorang anggota masyarakat yang mendirikan rumah tanpa mengadakan musyawarah akan dianggap seorang yang kurang adab. Rumah yang didirikan tanpa musyawarah dikhuatiri akan mendapat nasib malang atau malapetaka ([Effendy, 2005](#)).

Rajah 1: Rumah Melayu Anjung Layar Sari



Bumbung direka untuk memberikan perlindungan daripada hujan dan panas, dan untuk menyediakan pengudaraan. Reka bentuk bumbung rumah adalah bumbung bertabir layar dengan kekisi cucur atap bermotifkan flora dan menggunakan teknik tebuk terus sebagai sistem pengudaraan. Tingkap dan pintu adalah reka bentuk seni bina yang penting kerana ia boleh mempengaruhi dan mengawal kualiti pengudaraan dan pencahayaan rumah ini. Tingkap di ruang serambi adalah tinggi dan bilangan tingkap agak banyak dan disusun jarak yang rapat. Ini adalah untuk pengudaraan dan pencahayaan yang baik.

Bahagian dinding RMALS ini mempunyai ukiran dan hiasan pada dinding. Ukiran dan hiasan bukan sahaja mempunyai nilai falsafah, malah ia juga membantu peredaran udara di dalam rumah. Ukiran atas diletakkan untuk membolehkan udara panas keluar. Ini menghalang udara panas daripada terkumpul dan menyebabkan suhu yang tinggi. Ukiran pada RMALS mempunyai motif flora seperti pucuk rebung dan motif fauna iaitu motif itik pulang petang. Corak hidup ini beransur-ansur hilang dalam ukiran kayu apabila masyarakat mula menyedari ketidaksesuaiannya dengan ajaran Islam. Rumah itu juga menggunakan motif geometri.

RMALS mempunyai ruang hadapan yang dipanggil halaman. Halaman adalah kawasan lapang yang tidak menghalang pemandangan dari jalan utama. Bahagian daripada rumah ibu dan serambi menghadap halaman rumah. Ruang hadapan tanpa rumput dan halaman sentiasa bersih dan kemas dan mempunyai nilai estetika. Di halaman rumah ini juga terdapat pangkin kayu sebagai tempat berehat dan berbual.

Bahagian belakang RMALS mempunyai struktur ruang, kawasan kebun dan kawasan ternakan. Kawasan kebun adalah kawasan tanaman kecil. Sayur-sayuran ditanam bukan untuk dijual dan tumbuhan ini boleh diambil untuk kegunaan harian. Sayuran yang ditanam seperti halia, serai, daun pandan, daun kari, cili dan limau kasturi. Di halaman belakang RMALS juga terdapat reban ayam. Ayam yang dipelihara adalah sedikit bilangannya tujuan untuk belaan dan makanan keluarga.

2.1. Cucuran Atap

Reka bentuk seni bina cucuran atap RMALS terlihat unik. Cucur atap merupakan rekaan seni bina sangat penting untuk memberikan keselesaan suhu dalaman kepada rumah ini. Pada bahagian kekisi cucur atap mempunyai motif keris melambangkan kemelayuan dan menyanjung adat Melayu. Ukiran yang digunakan ialah teknik tebuk terus. Kekisi cucuran atap RMALS ialah menggunakan pola bujang iaitu motif pucuk rebung seperti yang terdapat di [Rajah 2](#). Pola bujang ialah menampakkan gaya yang bebas, berdiri sendiri, tidak terikat, berkait dan bersambung-sambung ([Basri, 2002](#)).

Kekisi cucur atap rumah Melayu tersebut menggunakan motif pucuk tumbuhan iaitu motif pucuk rebung. Penggunaan motif pucuk rebung pada kekisi cucur atap menampakkan seri terhadap rumah tersebut dan mempunyai nilai falsafah iaitu melambangkan penghuni di dalam rumah tersebut bersifat lemah-lembut. Sesungguhnya ukiran-ukiran ini melambangkan nilai falsafah yang tinggi dan mempunyai mutu seni ukiran dan budaya Melayu tersendiri.

Rajah 2: Kekisi Cucur Atap



2.2. Kayu Berpasak

RMALS menggunakan kaedah pemasangan kayu berpasak. [Rajah 3](#) menunjukkan kayu berpasak iaitu cantuman kayu tanpa menggunakan paku mahupun skru. Penerapan nilai falsafah yang terkandung di sebalik kayu berpasak ialah, paku dan skru merupakan bersifat logam dan jika penggunaan logam ia akan melemahkan semangat penjaga rumah ini. Paku dan skru logam tidak digalakkan kerana ia akan membawa badi dan nasib malang kepada penghuni RMALS. Oleh itu, rumah ini tidak menggunakan paku secara keseluruhan, hanya menggunakan kaedah berpasak untuk menjadikan sambungan antara kayu dengan kayu lain kekal dan tahan lama.

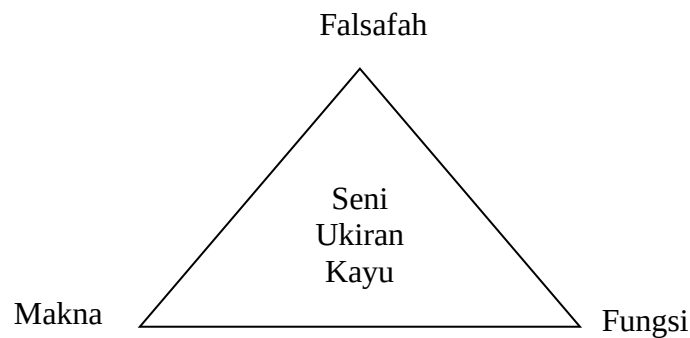
Rajah 3: Kaedah Pemasangan Kayu Berpasak



2.3. Tangga

Menurut [Daud, Arbi dan Faisal \(2012\)](#), seni ukiran kayu Melayu merupakan sebahagian daripada budaya dan seni masyarakat Melayu serta mempengaruhi tiga aspek penting dalam kehidupan orang Melayu iaitu status, kepercayaan dan budaya. Ketiga-tiga aspek ini dinyatakan dalam setiap ukiran kayu melalui falsafah, makna dan fungsi yang berbeza seperti yang terdapat di [Rajah 4](#). Dalam rumah tradisional Melayu, tangga adalah ciri yang sangat penting, kerana pembinaan rumah tinggi membawa kepada keperluan untuk mengutamakan tangga. Tangga hadapan dikatakan mengandungi makna dan nilai falsafah tertentu, mengikut ciri seni bina serta corak yang dipamerkan ([Nasir, 1986](#)).

Rajah 4: Teori Ukiran Kayu Rumah Melayu Tradisional



Rajah 5 menunjukkan ukiran tangga di RMALS bermotifkan Itik Pulang Petang. Motif ini menerangkan tentang rezeki. Bentuk ukiran itik menggambarkan itik memanjat tangga. Mengikut nilai falsafah yang terkandung di dalamnya, ia seperti manusia atau penghuni di dalam rumah pergi pagi untuk mencari rezeki dan pulang pada petang dengan membawa balik rezeki.

Rajah 5: Motif Itik Pulang Petang



Tangga di rumah ini juga bersaiz besar dan lebar. Tangga yang luas seolah-olah menyambut tetamu dengan ikhlas. Ia juga boleh diibaratkan sebagai keterbukaan penghuni rumah menerima tetamu atau jiran yang ingin berkunjung ke rumah. Tangga yang bersaiz besar dan lebar itu mempunyai nilai falsafah yang tersendiri, iaitu pada hari penghuni rumah itu meninggal dunia, memudahkan urusan jenazah diturunkan untuk dikebumikan. Tangga rumah ni mempunyai bilangan nombor ganjil yang membawa simbol kepada lima rukun Islam. Rumah Melayu ini dibina bukan sahaja berdasarkan keinginan atau keseronokan, tetapi atas adat Islam dan Melayu, setiap reka bentuk yang dibina mempunyai makna dan nilai falsafah yang tersendiri.

2.4. Ruang Halaman

Lanskap atau ruang hadapan membantu dalam menyejukkan keadaan persekitaran. Pembinaan rumah tradisional dalam masyarakat Melayu dipengaruhi oleh persekitaran serta cara hidup masyarakat Melayu. [Yaaman dan Ramli \(2013\)](#), menyatakan landskap mempunyai beberapa jenis antaranya ialah, landskap kejur. Landskap kejur ialah, bahan yang mati seperti batu, kayu, alat-alatan atau sebarang bentuk perhiasan seperti pasu. Laman rumah Melayu tradisional merujuk kepada ruang dan aktiviti di sekeliling rumah. [Kling \(2000\)](#), memperincikan corak serta ciri-ciri susun atur persekitaran rumah Melayu

mempunyai ruang hadapan dan ruang belakang. Ruang hadapan bermaksud halaman biasanya tiada rumput, sentiasa kemas dan teratur.

RMALS mempunyai halaman yang bebas rumput, sentiasa bersih dan kemas. Susun atur pasu dan pangkin kayu membuatkan rumah ini kelihatan indah dengan unsur estetika. Halaman rumah hendaklah sentiasa bersih ia juga berfungsi untuk mewujudkan keadaan persekitaran yang sihat dan sejuk. Sabda Rasulullah S.A.W bermaksud:

Bersihkanlah (hiaskanlah dengan halaman) perkarangan rumahmu dan janganlah tiru orang Yahudi (yang tidak mahu membersihkan kawasan rumah-rumah mereka)

(Riwayat Al- Tarmizi. Dipetik dalam [Yusoff, Osman, Rofie, Rahman dan Zain, 2010](#))

Di laman hadapan dan pinggir halaman rumah ini dihiasi indah dengan kepelbagaian tumbuhan berbunga seperti bunga kertas, bunga raya dan melur.. Terdapat juga tanaman herba untuk perubatan tradisional masyarakat Melayu. Suhu dalaman rumah dipengaruhi oleh suhu luaran dan persekitarannya. Pokok-pokok yang ditanam sekitar rumah ini secara tidak langsung menyumbang kepada penyejukan suhu dan menjamin pengudaraan yang baik ke dalam rumah sekaligus memberi keselesaan kepada penghuni rumah ini. Daun-daun pokok yang berwarna hijau dapat memberi ketenangan kepada penghuni. [Abdullah, Ismail dan Zakaria \(2020\)](#), menyatakan warna hijau boleh membuatkan manusia berasa santai dan tenang kerana warna hijau mengingatkan manusia kepada alam semula jadi.

2.5. Ruang Loteng

Loteng ialah bilik atau ruang tambahan di bahagian atas rumah ibu. [Rajah 6](#) menunjukkan loteng rumah ini terletak di tingkat paling atas iaitu di tingkat tiga.

Rajah 6: Loteng di tingkat tiga



Fungsi loteng adalah ruang berkumpul ahli keluarga atau saudara mara yang memerlukan privasi. Fungsi loteng juga merupakan tempat untuk mencari ketenangan dan keselamatan. Kedudukan ruang loteng rumah ini berada di tingkat tiga. Penerapan nilai falsafah yang terkandung di sebalik ruang loteng ialah, dibina sebagai tempat meletakkan anak perempuan jika ada tetamu yang bertandang ke rumah khususnya tetamu lelaki kerana dalam agama Islam membataskan pergaulan antara lelaki dan perempuan yang bukan muhrim. RMALS dibina berdekatan dengan sungai, loteng juga berfungsi sebagai tempat penyimpanan barangan untuk mengelakkan banjir.

Ukiran dinding loteng perlulah mempunyai ruang pengudaraan dan pencahayaan yang baik. Tambahan, ruang loteng berada di tingkat tiga lebih terdedah dengan cahaya matahari dan suhu yang agak tinggi. Ukiran bertebuk pada dinding loteng seperti yang terdapat di [Rajah 7](#) dapat membantu pengaliran pengudaraan terutamanya semasa waktu malam di mana tingkap akan ditutup.

Rajah 7: Ukiran bertebuk dinding loteng



2.6. Seni Khat (Kaligrafi)

Orang Melayu menjadi penggemar seni khat setelah berlaku penerimaan tulisan Arab dan al-Quran. Seni khat gubahan ayat-ayat al-Quran dengan motif tumbuhan. Jelasnya, seni Islam mengandungi lebih daripada sekadar nilai estetika juga mengandungi beban intelek yang istimewa dan mendalam ([Zakaria, 2012](#)).

Seni khat yang terdapat di RMALS diterapkan dalam banyak tempat seperti tabir layar, pintu dan ruang tamu kerana dipercayai dapat menghindari dari anasir yang kurang baik memasuki rumah ini. Pemilihan motif kaligrafi pada ukiran rumah ini kerana mempunyai keindahan dan daya estetikanya menepati jiwa dan cita rasa Islam seperti

yang terdapat di [Rajah 8](#). Informan mempercayai bahawa motif ukiran kaligrafi yang terkandung pada rumah ini akan sentiasa mendapat keberkatan, dilindungi Allah S.W.T daripada ditimpa musibah, dimurahkan rezeki, kedamaian dan melambangkan penghuni rumah ini beragama Islam.

Rajah 8: Seni Kaligrafi



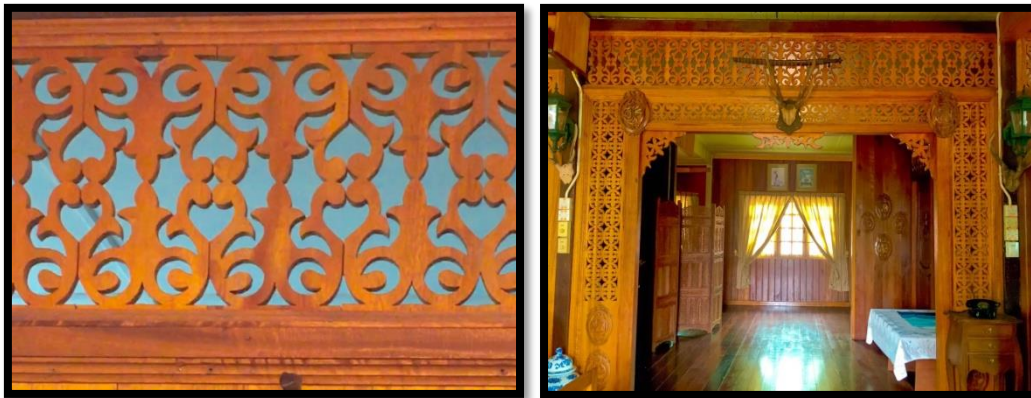
Sumber : [Harun, Bahaman dan Ariffin \(2013\)](#)

2.7. Ukiran Ruang Tengah

Seni ukiran di ruang tengah RMALS menerapkan falsafah cinta dan keindahan. Elemen tumbuhan yang sering digunakan adalah berbentuk salur bajur dimana batangnya melingkar ke atas seakan huruf 's' dan berputik di hujungnya seperti yang terdapat di [Rajah 9](#). Jenis tanaman ini sering digunakan kerana kelembutan di dalam lingkaran motif tersebut adalah pandangan yang menyenangkan bagi yang melihatnya. Susunan alur batang adalah seimbang dan beralun, serta menjadi pilihan pemilik rumah ini ([Bakar & Utaberta, 2013](#)).

Motif yang digunakan ialah seni ukir pada penampakan pada dinding rumah, berasaskan batik tradisional Indonesia. Tema ini berkonsepkan keseimbangan alam dalam kedudukan, dan bentuk motif ini mempunyai nilai falsafah yang baik. Penerapan falsafah yang terkandung ialah kita harus menghormati sesama manusia, menghargai alam, dan boleh mencontohi motif ukiran ini, iaitu sentiasa menunduk ke bumi tanpa membezakan darjat.

Rajah 9: Ukiran salur bajurbatangnya melingkar ke atas seakan huruf 's' dan berputik dihujung



3. Kesimpulan

Pengertian seni bina mempunyai banyak maksud yang mendalam dan boleh merungkai pelbagai aspek dalam sesebuah rumah Melayu. Seni bina RMALS ternyata mempunyai keistimewaan serta keindahan serta setiap seni bina dan pemilihan motif terkandung nilai falsafah yang tersendiri. RMALS mempunyai ciri-ciri rekaan seni bina dari luar dan dalam negara yang dapat dilihat pada kehalusan ukiran kayu iaitu ada elemen batik tradisional Indonesia pada ukiran ruang tengah RMALS. Kajian yang dikupas berdasarkan seni bina rumah Melayu mampu menggambarkan perkaitan diantara ciri keunikan dan nilai falsafah. Pasti setiap ciri keunikan ini mempunyai falsafah seiring dengan budaya kehidupan masyarakat Melayu disamping memartabatkan warisan rumah Melayu yang kian lupakan. Keunikan, keindahan dan nilai falsafah yang terserlah pada RMALS menunjukkan Islam tidak melarang seni keindahan yang boleh mencerminkan kebersihan dan tata hias yang menarik. Seni bina rumah tradisional Melayu bukan sahaja unik tetapi juga melambangkan kehalusan seni bina yang tidak ternilai. Masyarakat hari ini seharusnya lebih menghayati nilai-nilai falsafah di sebalik rekaan seni bina rumah tradisional Melayu. Sehubungan dengan itu, pengkaji juga berharap seni bina rumah tradisional Melayu serta nilai-nilai falsafah di sebalik pembinaannya tidak lapuk ditelan zaman. Setiap warisan perlu dikekalkan dan boleh dijadikan rujukan untuk generasi yang akan datang.

Kewangan (*Funding*)

Kajian dan penerbitan ini tidak menerima sebarang tajaan atau bantuan kewangan.

Konflik Kepentingan (*Conflict of Interests*)

Penulis tidak mempunyai sebarang konflik kepentingan dalam kajian dan penerbitan ini.

Rujukan

- Abdullah, M. F., Ismail, A. H., & Zakaria, M. R. (2020). Pendekatan reka bentuk lanskap pada bangunan tinggi. *Journal Design and Built*, (13), 1-12. <https://spaj.ukm.my/jsb/index.php/jdb/article/download/511/284>
- Ahmad, A. B., & Mujani, W. K. (2013). Seni bina Islam: Satu pengamatan. *Journal of Civilisational Studies*, (10), 1-18. https://www.researchgate.net/profile/Anisah-Ahmad-3/publication/277667082_Seni_bina_Islam_Pengamatan/links/556fd81308aefcb861ddb4ec/Seni-Bina-Islam-Satu-Pengamatan?origin=publication_detail
- Bakar, A. A., & Utaberta, N. (2013). Motif- motif ukiran pada tiang dua belas di Kelantan dan Terengganu. *Journal Design and Built*, (6), 1-11. <https://spaj.ukm.my/jsb/index.php/jdb/article/download/95/63>
- Basri, F. (2002). Seni bina Islam di Malaysia. *Jurnal Tasawwur Islam*, (5), 1-15. https://ir.uitm.edu.my/id/eprint/11631/1/AJ_Fairuzah%20BASRI%20JTI%2002.PDF
- Daud, N. I. M. K., Arbi, E., & Faisal, M. (2012). Pengaplikasian ukiran kayu dalam seni bina di Malaysia. *Journal of Design and Built Environment*, (11), 1-14. <https://ejournal.um.edu.my/index.php/jdbe/article/download/5323/3115/12127>
- Effendy, Tenas. (2005). *Falsafah dalam seni bina Melayu*. Lembaga Adat Melayu Riau.
- Hanafiah, A. R. (1966). *Falsafah dan seni kreatif Melayu*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Harun, M., Bahaman, B., & Ariffin, M. F. (2013). *Perkembangan seni khat ukir Melayu: Kajian terhadap karya-karya ukiran kayu di Terengganu*. *Persidangan Antarabangsa Memartabatkan Bahasa Kebangsaan kali kedua*. 1-17. https://www.researchgate.net/publication/283071735_PERKEMBANGAN_SENI_KHAT_UKIR_MELAYU_Kajian_Terhadap_Karya-karya_Ukiran_Kayu_di_Terengganu
- Kling, Z. (2000). *Kekeratan Melayu : Islam dalam kehidupan sosio budaya*. Dlm A. Aziz dan Mohd Taib Osman (ed), *Tamadun Islam di Malaysia*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Masri, R., Ahmad, R. & Rani, R. (2018). Teori Maslow dalam konteks memenuhi keperluan asas pekerja dan peranannya dalam meningkatkan prestasi organisasi : kajian dan perspektif Islam. *Journal Hadhari*. (10), 1-28. <https://journalarticle.ukm.my/12099/1/25688-76657-1-SM.pdf>
- Nasir, A. H. (1986). *Ukiran kayu melayu tradisi*. Dewan Bahasa dan Pustaka. Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Yaaman, N. Y., & Ramli, M. A. (2013). *Elemen-elemen binaan rumah Melayu: implementasi kontemporari*. Kementerian Pendidikan Malaysia. <https://adoc.pub/download/elemen-elemen-binaan-rumah-melayu-tradisional-implementasi-d.html>
- Yusof, M. N., Osman, M. K. A., Rofie, M. K., Rahman, M. N. A., & Zain. A. M. (2010). *Pembudayaan nilai Islam dalam rekabentuk rumah tradisional masyarakat Melayu*. Conference Paper Universiti Utara Malaysia. <https://repo.uum.edu.my/id/eprint/1878/1/38.pdf>
- Zakaria, I. (2012). Islam dan falsafahnya dalam kebudayaan Melayu. *Journal Hadhari Special Edition*. 91-108. https://journalarticle.ukm.my/6100/1/JD005862_91-108.pdf
- Zakaria, I., & Long, A.S. (2013). Titik temu antara falsafah dan kehidupan praktis. *International Journal of Islamic Thought*, (3), 1-8. www.ukm.my/ijit/wp-content/uploads/2016/01/3-Idris-Zakaria-IJIT-Vol-3-June-2013.pdf